

Welkom in de Gouden Eeuw!

De otherness of the past in educatieve kinderprogramma's

Lise Claerhoudt, 4004175
Gisbert Bromlaan 54
l.t.claerhoudt@students.uu.nl
Bachelorscriptie Taal- en Cultuurstudies
Onderzoeksseminar III-A
15-1-2016
Dr. Hendrik Henrichs
8852 woorden

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4
Inleiding.....	5
Probleemstelling.....	6
Verantwoording.....	7
Rechtvaardiging.....	7
Theoretisch Kader	9
Historisme.....	9
Otherness of the Past.....	10
Anachronismen	10
Historisch besef in het onderwijs.....	11
Historisme in film.....	11
Authenticiteit	11
Toegankelijkheid	12
Geschiedenis en humor.....	13
De Gouden Eeuw op televisie.....	13
De Gouden Eeuw.....	13
Welkom in de Gouden Eeuw.....	14
Historiografie.....	16
Johan van Oldenbarnevelt en Prins Maurits	16
Carrière van Oldenbarnevelt.....	16
Een goede samenwerking.....	16
Een verslechterende relatie: De slag bij Nieuwpoort.....	17
Nasleep	18
Arminianen en Gomaristen	18
Religie en politiek.....	19
Arrestatie en veroordeling	20
Schoonheidsideaal.....	21
Schoonheid in de geschiedenis.....	21
Maatschappij en schoonheid	22
Analyse	24
Johan van Oldenbarnevelt en Prins Maurits	24
Omschrijving	24
Analyse.....	25
Miss Gouden Eeuw.....	28

Omschrijving	28
Analyse.....	28
Conclusie.....	30
Bronnen.....	32
Literatuur	32
Afleveringen	33

Afbeelding op voorkant afkomstig van: <http://museumtijdschrift.nl/museumtijdschrift-activities/opreis-door-de-gouden-eeuw/>.

Samenvatting

In deze bachelorscriptie wordt de serie *Welkom in de Gouden Eeuw* geanalyseerd, aan de hand van de hoofdvraag: Hoe komt in de serie *Welkom in de Gouden Eeuw* het concept van de *otherness of the past* naar voren en levert dit een positieve bijdrage aan de overdracht van informatie? In het theoretisch kader wordt het begrip *otherness of the past* uitgelegd. Ook wordt er aandacht besteed aan de invloed van historische televisieprogramma's op het historisch besef van mensen. In het bijzonder wordt er gekeken naar humoristische programma's. In het tweede hoofdstuk worden twee onderwerpen behandeld die in de scènes aan bod zullen komen. Aan de hand van secundaire literatuur worden respectievelijk de geschiedenis van Prins Maurits en Johan van Oldenbarnevelt en het schoonheidsideaal van de zeventiende eeuw uiteengezet. In het derde hoofdstuk worden twee scènes, die eerder besproken onderwerpen behandelen, geanalyseerd. Geconcludeerd wordt dat er een onderscheid te maken is tussen scènes die een gebeurtenis behandelen en scènes die een beeld schetsen van het dagelijks leven in de Gouden Eeuw. In het geval van scènes waarin een gebeurtenis uitgelegd wordt komt de *otherness of the past* minder goed naar voren dan in scènes waarin het dagelijks leven aan bod komt.

Inleiding

Eind 2012 zond de NTR *De Gouden Eeuw* uit. In deze dertiendelige documentaireserie zet Hans Goedkoop de geschiedenis van de Gouden Eeuw uiteen. Deze serie stond niet op zichzelf. Er was een boek, een online krant, meerdere tentoonstellingen in musea in het hele land, activiteiten en lezingen. Aan de serie werkten meerdere historici en verschillende grote musea mee. De jaren ervoor waren op tv alleen programma's over het eigentijdse verleden een succes, en er is dan ook veel moeite gedaan om de Nederlandse kijker enthousiast te maken over deze belangrijke periode in de Nederlandse geschiedenis.¹

Niet alleen aan de volwassenen werd gedacht, voor kinderen was er *Welkom in de Gouden Eeuw*. Dit programma liet kinderen van de leeftijd 8-12 kennis maken met de belangrijke gebeurtenissen én het dagelijks leven in de Gouden Eeuw.² Dit gebeurt aan de hand van sketches en een hoop humor. In een hedendaagse televisiestudio ontvangt Dorine Goudsmit, een presentatrice in de categorie Linda de Mol, belangrijke en onbelangrijke personen uit de Gouden Eeuw. Deze personages worden stevast ontvangen met de zin: 'Eigenlijk is hij al sinds [...] dood, maar speciaal voor ons maakt hij een uitzondering. Applaus!'³ Zo komt Jan Pieterszoon Coen opscheppen over de VOC en vertelt Johan van Oldenbarnevelt het tragische verhaal over zijn vriendschap met Prins Maurits.⁴

De grenzen tussen het heden en het verleden zijn in deze talkshow niet duidelijk aanwezig. De talkshow wordt afgewisseld met sketches, die zich wél in het verleden afspelen. Het programma, waarvan de makers zelf zeggen dat ze het hebben gemaakt voor de hele familie, heeft vermoedelijk als doelgroep de bovenbouw van de basisschool. Het concept bleek een groot succes. Het ontving een eervolle vermelding van de jury van de Zilveren Nipkowschijf, en er kwam in 2014 een vervolg: *Welkom bij de Romeinen*.⁵ Op dit moment wordt de serie *Welkom in de IJzeren Eeuw* uitgezonden, waarin de

---

¹ Milja van Tielhof, 'TV-serie De Gouden Eeuw' (versie 7 maart 2013), <https://www.historici.nl/nieuws/tv-serie-de-gouden-eeuw> (28-10-2015).

² Van Tielhof, 'TV-serie Gouden Eeuw'.

³ *Welkom in de Gouden Eeuw. Aflevering 1: VOC*, regie Niek Barendsen, NTR, 2012, <http://goudeneeuw.ntr.nl/glossy/afleveringen/#/overzicht/1/> laatst geraadpleegd: 14-1-2016.

⁴ *Welkom in de Gouden Eeuw, Aflevering 4: Politiek*, regie Niek Barendsen, NTR, 2012, <http://goudeneeuw.ntr.nl/glossy/afleveringen/#/overzicht/4/> laatst geraadpleegd: 14-1-2016.

⁵ NU.nl, 'Nominaties zilveren nipkowschijf bekend' (versie 8-5-2013), <http://www.nu.nl/media/3418027/nominaties-zilveren-nipkowschijf-bekend.html> (28-10-2015).

negentiende eeuw besproken wordt. Aan alle programma's werkten academische historici mee. Ook zijn alle drie de series verbonden aan NTR SchoolTV.⁶

Probleemstelling

Het verleden in bewegend beeld is een veelbesproken onderwerp binnen de academische publieksgeschiedenis. Verschillende historici stellen eisen aan dit medium. Ook leken bekijken historische films met een kritische blik. Op websites als *History vs. Hollywood* worden historische films getoetst en worden historische incorrectheden aan de kaak gesteld. Ook op de website *Internet Movie Database* wordt streng gekeken naar films. Per film is er een pagina met *Goofs*, waarop fouten verzameld worden. Het gaat er hier vooral om of de kleding die gedragen wordt wel van die tijd is en of er geen voorwerpen in voorkomen die nog niet uitgevonden waren.⁷

Welkom in de Gouden Eeuw voldoet in het eerste opzicht in het geheel niet aan deze eisen. Er wordt gesproken in hedendaags Nederlands en de serie zit vol met anachronismen, historische inconsequenties.⁸ De secretaresse van architect de Keyser staat de klanten met een telefoon te woord, en twee slavenhandelaren worden met een microfoon geïnterviewd.⁹ Deze anachronismen zijn bewust toegevoegd en er wordt vanuit gegaan dat kinderen het onderscheid kunnen maken tussen wat echt is en wat een grapje is. Ook worden hedendaagse concepten zoals een missverkiezing of een talentenjacht gebruikt om bepaalde onderwerpen aan bod te laten komen.

In hoeverre gaat dit ten koste van de authenticiteit van de geschiedenis die hier verteld wordt? Levert deze manier van televisie maken een positieve uitkomst op als het gaat om het historisch besef van kinderen? Als het verleden in het licht van het heden wordt bekeken, wordt het dan voor kinderen duidelijk niet juist duidelijk hoe anders het er vroeger aan toe ging? Verduidelijkt zo'n vergelijking het idee van de *otherness of the past*? Dit zal ik gaan onderzoeken in deze scriptie. Om deze hypothese te toetsen zal in deze scriptie antwoord worden gegeven op de volgende hoofdvraag:

---

⁶ Docentenplein, 'Nieuwe Zapp-serie Welkom in de Gouden Eeuw' (versie 1-11-2012), <http://www.docentenplein.nl/lesidee/nieuwe-zapp-serie-welkom-in-de-Gouden-eeuw/167> (28-10-2015).

⁷ Internet Movie Database, 'The Imitation Game – Goofs' http://www.imdb.com/title/tt2084970/trivia?tab=gf&ref_=tt_trv_gf (12-1-2016).

⁸ G.J. van Bork, D. Delabastita, H. van Gorp, P.J. Verkruijsse en G.J. Vis, 'Algemeen Letterkundig Lexicon' (versie 2012), http://www.dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/dela012alge01_01_00147.php (28-10-2015).

⁹ *Welkom in de Gouden Eeuw, Aflevering 3: Wetenschap*, regie Niek Barendsen, NTR, 2012, <http://goudeneeuw.ntr.nl/glossy/afleveringen/#/overzicht/3/> laatst geraadpleegd: 14-1-2016 ; *Welkom in de Gouden Eeuw, Aflevering 7: Handel*, regie Niek Barendsen, NTR, 2013, <http://goudeneeuw.ntr.nl/glossy/afleveringen/#/overzicht/7/> laatst geraadpleegd: 14-1-2016.

Hoe komt in de serie *Welkom in de Gouden Eeuw* het concept van de *otherness of the past* naar voren en levert dit een positieve bijdrage aan de overdracht van informatie?

Om deze hoofdvraag te beantwoorden zal ik eerst de onderwerpen van de serie bespreken en ingaan op de vraag welke informatie er in de serie wordt overgedragen, en welke informatie wordt weggelaten. Daarnaast zal ik de vraag beantwoorden in hoeverre de mentaliteit van de periode naar voren komt in de serie en hoe deze wordt vergeleken met het heden.

Verantwoording

Om deze hoofdvraag te onderzoeken zal ik een aantal fragmenten uit de serie *Welkom in de Gouden Eeuw* analyseren. Ik richt mijn in deze analyse op inhoud en op vorm. Ten eerste zal ik bekijken welk onderwerp er in de scène centraal staat en wat er precies over het onderwerp verteld wordt. Aan de hand van secundaire literatuur zal ik de besproken onderwerpen uiteenzetten. Op deze manier kom ik er achter welke aspecten van een onderwerp er wel worden behandeld en welke er weg worden gelaten. Ik zal me verdiepen in de geschiedenis van het conflict tussen Prins Maurits en Johan van Oldenbarnevelt: zowel de splitsing binnen de protestantse kerk als de executie van Johan van Oldenbarnevelt. Daarnaast zal ik het schoonheidsideaal van de Gouden Eeuw bestuderen.

Rechtvaardiging

Over *De Gouden Eeuw* is weinig geschreven. Over de kinderserie *Welkom in de Gouden Eeuw* is zelfs vrijwel niets te vinden. Af en toe wordt de serie kort vermeld in een recensie van de documentaireserie, en op 25 oktober 2012 werd er op Volkskrant.nl een recensie gepubliceerd van Melle en Thomas (allebei 12 jaar).¹⁰ Er lijkt door recensenten niet getwijfeld te worden aan de kwaliteit van de serie.

Er is echter ook geen enkele historicus die een kritische blik op het programma heeft geworpen. Als SchoolTV-serie zal het programma ook in de klas gebruikt worden om scholieren een levendiger beeld te geven van de periode. Het gebruik van sketches in een educatief programma is niet nieuw. *Het Klokhuis* maakt hier al lang gebruik van, hier zijn de sketches echter een onderbreking van het programma. De informatie wordt

---

¹⁰ De Volkskrant, 'Razende Cinekid-reporters Thom en Melle interviewen bij Welkom in de Gouden Eeuw' (versie 25-10-2012), <http://www.volkskrant.nl/film/razende-cinekid-reporters-thom-en-melle-interviewen-bij-welkom-in-de-Gouden-eeuw~a3337200/> (28-10-2015).

overgebracht door een verslaggever, die 'gewoon' uitlegt hoe tandenborstels gemaakt worden, of wie de Egyptenaren waren. Met de komst van de tweede serie over de Romeinen en een derde serie over de IJzeren Eeuw lijkt er een nieuwe trend geboren van informatieve en humoristische kinderprogramma's. Hoewel ik denk dat deze series waarschijnlijk een zeer waardevolle toevoeging zijn aan het geschiedenisonderwijs is het ook belangrijk om kritisch te blijven.

Theoretisch Kader

Om mijn hoofdvraag te kunnen beantwoorden zal ik in dit theoretische hoofdstuk dieper ingaan op het historisme, het begrip *otherness of the past*, anachronismen en de opzet van *Welkom in de Gouden Eeuw*. Zo hoop ik een theoretisch kader te schetsen waarbinnen ik mijn analyse kan uitvoeren.

Historisme

Er zijn veel manieren waarop een historische periode of gebeurtenis beschreven en geanalyseerd kan worden. Tot de 19^e eeuw was er volgens David Lowenthal geen duidelijke scheiding tussen het heden en het verleden. Hoewel de wereld veranderde werd er vanuit gegaan dat de aard van de mens hetzelfde bleef. Het heden kon dus goed vergeleken worden met het verleden.¹¹ Dit zou betekenen dat de historicus voorspellingen kan doen, door hedendaagse situaties in historisch perspectief te plaatsen.

Wie tegenwoordig het nieuws volgt, ziet dat dit idee nog bij veel mensen heerst. Bij actualiteitenprogramma's zijn vaak historici aanwezig om hun kijk te geven op een hedendaagse gebeurtenis. Ook in de politiek speelt geschiedenis een belangrijke rol. Ed Jonker omschrijft in zijn boek *Historie* (2001) verschillende genres van geschiedenis. In de politiek zien we vooral terug wat hij monumentale geschiedschrijving noemt: 'De monumentale geschiedschrijving gebruikt het verleden als voorbeeld. Grote mannen en hun daden, veldheren, kunstenaars en denkers dienen met hun opofferingen, hartstochten en prestaties als inspiratie voor het heden. Dat is een nuttige functie van de geschiedenis, want dergelijke inspiratiebronnen zijn nodig om mensen te bewegen tot grote daden.'¹² In Nederland lijkt de belangrijkste periode op dit gebied wel de Gouden Eeuw te zijn. Nederland was in die tijd een van de machtigste landen ter wereld en er wordt dan ook onder anderen door politici nog vaak naar terugverwezen. Zo stelde minister-president Mark Rutte in een toespraak dat de sfeer van de Gouden Eeuw weer terug zou moeten keren.¹³ Jan Peter Balkenende zei al eerder dat hij graag weer de VOC-mentaliteit terug zou zien in de maatschappij.¹⁴

Deze visie op geschiedenis is in de academische wereld al sinds de negentiende

---

¹¹ David Lowenthal, *The Past is a Foreign Country – Revisited* (Cambridge, 2015) 4.

¹² Ed Jonker, *Historie: Over de blijvende behoefte aan geschiedenis* (Assen, 2001) 25.

¹³ Wilco Dekker, 'Rutte wil sfeer van de Gouden Eeuw terug' (versie 23-8-2015), <http://www.volkskrant.nl/politiek/rutte-wil-sfeer-van-de-gouden-eeuw-terug~a4127818/> (28-10-2015).

¹⁴ NOS, 'Dossier:Prinsjesdag 2006 – De opmerkelijkste citaten' (versie 28-09-2006), <http://static.nos.nl/nosjournaal/dossiers/prinsjesdag2006/citaten.html> (12-1-2016).

eeuw niet meer gangbaar, hier wordt vastgehouden aan het historisme. Het historisme houdt in dat het verleden alleen begrepen en omschreven kan worden met de mentaliteit van die periode in het achterhoofd. Vanuit een hedendaags perspectief kun je een historische periode niet goed begrijpen.¹⁵ Het verleden is dus een totaal andere wereld, die niet te vergelijken is met het heden.

Otherness of the Past

De scheiding tussen heden en verleden wordt door historici aangeduid als de *otherness of the past*. Het idee van *otherness* houdt in dat het verleden niet simpelweg een periode was waarin mensen zich anders kleedden en nog geen elektriciteit hadden. Waar eerst werd gedacht dat de aard van de mens niet veranderde, wordt nu gedacht dat dit in zekere zin wel het geval is. Onze ideeën, wensen en ons geloof is wezenlijk anders dan dat van mensen die honderd jaar geleden leefden.¹⁶ Dit betekent dat er geen manier is waarop het verleden met het heden vergeleken kan worden, zoals mensen dat nu wel vaak doen. Als mensen van nu in dezelfde situatie terecht zouden komen als bijvoorbeeld in 1939, betekent dat niet dat er een derde wereldoorlog uit zal breken. Het verleden is een compleet andere wereld; *The past is a foreign country*.

Dit maakt de geschiedschrijving niet makkelijker. We zijn ons er ondertussen goed bewust van dat geheel objectieve geschiedschrijving niet mogelijk is. Hoewel we zoveel mogelijk gebruik proberen te maken van primaire bronnen speelt ons eigen moderne perspectief altijd een rol bij de analyse. Ed Jonker stelde: 'Hoe zorgvuldig we ook te werk gaan, we doen het met onze moderne geest.'¹⁷ Een volledige distinctie tussen het heden en het verleden is daarom onmogelijk. Daarbij is het buiten de academische wereld nog veel moeilijker om mensen het verleden in historisch perspectief te laten bekijken. Zij missen vaak de kennis om een gebeurtenis in historische context te plaatsen. Om een leek iets bij te brengen wordt dan ook meestal afgestapt van het historisme en juist de vergelijking met het heden gemaakt.

Anachronismen

Anachronismen zijn onvermijdelijk in de geschiedschrijving. Rien Claassen omschrijft anachronismen als 'het verkeerd plaatsen van zaken in de tijd'. Begrippen en ideeën van nu kunnen niet zomaar in andere perioden geplaatst worden. Hiertegenover staat dat

---

¹⁵ Jo Tollebeek, *De Toga van Fruin, denken over de geschiedenis van Nederland sinds 1860*, (Amsterdam 1996) 362.

¹⁶ Lowenthal, *The Past is a Foreign Country*, 358.

¹⁷ Jonker, *Historie*, 102.

voor geschiedschrijving ook een zekere distantie nodig is. Vanuit het historisme gezien kan een historicus van deze tijd zich het beste focussen op deze tijd, die kan hij het meest correct beschrijven. Hier zijn ook weer tegenstanders van, die stellen dat er een afstand nodig is om goed te kunnen zien wat de essentie van een bepaalde tijd was.¹⁸ Deze distantie zorgt ervoor dat in elke geschiedschrijving anachronismen voor zullen komen.

Historisch besef in het onderwijs

Het overbrengen van een historisch besef is één van de doelen van het Nederlandse geschiedenisonderwijs. Claassen zegt hierover het volgende: 'Historisch denken ontwikkelt zich niet spontaan. Het moet daarom geleerd worden. In het Nederlandse geschiedenisonderwijs zijn veel aspecten van dit denken in onderwijsdoelen en exameneisen geformaliseerd.'¹⁹ Van een Schooltv-programma als *Welkom in de Gouden Eeuw* zou dus verwacht kunnen worden dat er aandacht besteed wordt aan ontwikkeling van het historisch denken van scholieren. Of dit het geval is, zal in hoofdstuk drie van deze scriptie onderzocht worden.

Historisme in film

Authenticiteit

Verschillende historici hebben eisen gesteld aan historische films. Natalie Zemon Davis is een van hen. Zij omschrijft hoe naar haar mening de geschiedenis op de meest authentieke manier verbeeld moet worden. Sommige films claimen volgens Davis de waarheid te verbeelden, terwijl juist anderen aangeven dat eventuele overeenkomsten met ware gebeurtenissen of echte personen geheel toevallig zijn. Toch wordt er vrijwel altijd getracht een geloofwaardig beeld van het verleden te schetsen. Dit wordt meestal gedaan door het gebruiken van voorwerpen en kleding uit de periode, of door het filmen op locatie. Volgens Davis is dit niet de manier waarop historische authenticiteit bereikt wordt.

Davis stelt dat een film de mentaliteit van een periode weer moet geven.²⁰ Ze zegt hier het volgende over: 'Reality and credibility are the components of authenticity, best achieved (so I have been suggesting) when films represent values, relations, and issues

---

¹⁸ Rien Claassen e.a., *Historisch Denken: Basisboek voor de vakdocent* (Assen, 2012) 23.

¹⁹ Ibidem, 8.

²⁰ Natalie Zemon Davis, "'Any resemblance to persons living or dead': film and the challenge of authenticity", *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 8 (2006) 3, 269-283, aldaar: 283.

in a period; when they animate props and locations by their connections with historical people; and when they let the past have its distinctiveness before remaking it to resemble the present.”²¹ Op deze manier wordt de geschiedenis op de meest waarheidsgetrouwe manier weergegeven, en krijgen de kijkers op de beste manier een beeld van het verleden. Het is natuurlijk de vraag in hoeverre films en televisieprogramma’s een bijdrage leveren aan de historische kennis van het grote publiek. Davis eindigt haar artikel met de volgende zin: ‘Such are the ways a history film can transform memory, can take responsibility for its resemblance to persons living or dead, and let the viewers in on the secrets of authenticity.’²²

Toegankelijkheid

Film kan volgens haar dus wel degelijk een belangrijke bijdrage leveren aan het historisch bewustzijn van mensen. Roy Rosenzweig en David Thelen deden een uitgebreid empirisch onderzoek naar de manieren waarop geschiedenis geconsumeerd werd door de Amerikaanse bevolking. Aan de hand van enquêtes kwamen ze erachter op welke manieren deze mensen bezig waren met geschiedenis. Daarnaast vroegen ze aan het publiek welke bronnen zij als het meest betrouwbaar zagen. Opvallend was dat televisie en film hier erg slecht op scoorden. Amerikanen waren erg achterdochtig als het ging om de historische correctheid van films en televisieprogramma’s.²³

Michael Kammen schreef in 2000 een reactie op dit onderzoek in het academische tijdschrift *History and Theory*. Hij stelde dat hoewel mensen met een achterdochtige blik historische films bekeken, dit niet betekende dat films geen invloed hadden op de historische kennis van de Amerikanen. Onbewust wordt hun kennis er volgens hem wel door beïnvloed.²⁴ David Lowenthal stelde zelfs dat dit een van de belangrijkste bronnen is van de historische kennis van voornamelijk jongeren: ‘But today fiction is the most principal, often the sole, source of public understanding of remote as well as recent times. Given little history at school, youngsters turn to film and TV, especially for knowledge of the twentieth century.[...] Fiction is not the opposite of fact but its complement.’²⁵

---

²¹ Davis, ‘Any resemblance to persons living or dead’, 279.

²² Ibidem, 283.

²³ Roy Rosenzweig, David Thelen, *The Presence of the Past* (New York, 1998) 21.

²⁴ Michael Kammen, ‘Carl Becker redivivus. Or, is everyone really a historian?’, *History and Theory*, 39 (2000) 2, 230-242, aldaar: 232.

²⁵ Lowenthal, *The Past is a Foreign Country*, 377.

Geschiedenis en humor

Jerome de Groot lijkt dit idee ook aan te hangen. Hij beschreef in zijn boek *Consuming History* de manier waarop geschiedenis in alle vormen van media gerepresenteerd wordt. Hij schreef onder andere over televisieprogramma's die de scheiding tussen het heden en het verleden vervagen. Naast historische drama's noemt hij ook komische historische series als *'Allo 'Allo* en *Blackadder*. Deze series vinden plaats in het verleden, wat zich uit in kleding, omgeving en het verhaal. Davis zou dit echter nooit als authentiek bestempelen. De grappen en manier van praten laten zien dat het geschreven is door hedendaagse tekstschrijver. Toch leveren deze series volgens de Groot een belangrijke bijdrage aan het historisch bewustzijn van een hoop mensen: 'Indeed *Blackadder* has begun to become folded into historicity, and the series has been criticised for its ability to spread broad caricatures and therefore affect public historical understanding. It is used in schools as a teaching aid, for instance, and its effect on the way that the past is conceived of is great.'²⁶

De Groot stelde dat humoristische programma's een grotere invloed op het publiek hebben dan historische dramaseries, en zelfs docudrama's. Ze zijn toegankelijker en weten over het algemeen een breder publiek te bereiken. Ook is het voor deze series vaak mogelijk om andere vormen van media te gebruiken. Een populair programma kan bijvoorbeeld boeken uitgeven, live-shows spelen en zelfs muziek uitbrengen.

De Gouden Eeuw op televisie

Hoewel *'Allo 'Allo* en *Blackadder* niet gemaakt zijn met een educatief doel, kunnen ze hier wel voor gebruikt worden volgens de Groot. Humor lijkt in deze series een effectief middel te zijn om een boodschap over te brengen. Dit is waar de makers van *Welkom in de Gouden Eeuw* ook gebruik van maken. Deze kinderserie werd gemaakt in navolging van het programma *De Gouden Eeuw*.

De Gouden Eeuw

De Gouden Eeuw behandelt de Nederlandse 17^e eeuw in dertien afleveringen. In elke aflevering komt een ander thema aan bod. Hans Goedkoop beschreef in zijn programmavoorstel de Gouden Eeuw als een spiegel voor de huidige samenleving.²⁷ De

---

²⁶ Jerome de Groot, *Consuming History* (New York, 2009) 204.

²⁷ Han Ceelen, 'Hans Goedkoop presenteert serie over de Gouden Eeuw' (versie 29-9-2011), <http://www.npogeschiedenis.nl/nieuws/2011/september/Hans-Goedkoop-presenteert-serie-over-de-Gouden-Eeuw.html> (28-10-2015).

onderwerpen die in de hedendaagse politiek een grote rol spelen (tolerantie, globalisering, religie) zijn allemaal terug te vinden in de geschiedenis van de Gouden Eeuw. In de serie worden er dan ook vaak links gelegd met het heden. Zo begint aflevering één met beelden van een ceremonie waarin immigranten de Nederlandse nationaliteit krijgen. Als het volkslied gezongen wordt, neemt Hans Goedkoop de kijker mee terug naar het verleden, toen het Wilhelmus geschreven werd.²⁸ Het programma speelt in op de wens van de kijker om zich met het verleden te identificeren. Dat programma's over de eigentijdse geschiedenis het goed deden op de Nederlandse televisie kan hier alles mee te maken hebben. Het lijkt er op dat hoe meer herkenning een programma oproept bij de kijker, hoe interessanter het wordt gevonden.

Welkom in de Gouden Eeuw

Welkom in de Gouden Eeuw maakt ook gebruik van dit concept. In dit programma wordt het verleden ook vergeleken met het heden. Dit gebeurt op een opvallende, komische manier. Hoewel in *De Gouden Eeuw* wordt aangetoond dat het heden en het verleden erg op elkaar lijken, komt in *Welkom in de Gouden Eeuw* juist sterker naar voren hoe anders het vroeger was. Elke week kwam er in het programma een ander thema aan bod. Respectievelijk zijn dit: VOC, Kunst, Wetenschap, Politiek, Oorlog en Vrede, Arm en Rijk, Handel en tot slot Dagelijks leven. De belangrijke namen en gebeurtenissen van de Gouden Eeuw komen in deze serie allemaal aan bod, maar ook wordt uitgebreid aandacht besteed aan de cultuur en het dagelijks leven van die tijd.

De afleveringen zijn allemaal hetzelfde opgebouwd. Dorine Goudsmit, gespeeld door Plien van Bennekom, ontvangt in haar hedendaagse studie belangrijke en onbelangrijke figuren uit de zeventiende eeuw. Zij vertellen hun verhaal over de Gouden Eeuw. Deze interviews worden om de paar minuten onderbroken door sketches, waarin verschillende onderwerpen worden uitgelegd. Er zijn terugkerende programma's, zoals het kookprogramma van Kaat en Lidewei, waarin de eetgewoontes van de Gouden Eeuw aan bod komen, maar over het algemeen zijn de sketches steeds anders. Wel is er één terugkerend aspect, namelijk een stel, uit de Gouden Eeuw, dat het programma kijkt op hun televisie en af en toe commentaar levert op de sketches.

Hierin komt een belangrijk aspect van *Welkom in de Gouden Eeuw* al duidelijk naar voren, namelijk het gebruik van anachronismen; historische incorretheiden. De

---

²⁸ *De Gouden Eeuw, Aflevering 1: Land in zicht*, regie Matthijs Cats e.a., NTR, (versie 11-12-2012) <http://goudeneeuw.ntr.nl/krant/afleveringen/#/overzicht/1/> (14-1-2016).

anachronismen in *Welkom in de Gouden Eeuw* zijn niet subtiel. Als kijker wordt je zelf geacht de grappen van de informatie te kunnen scheiden. In mijn analyse zal ik bekijken of deze anachronismen ook bijdragen aan de overdracht van informatie. Voordat ik dat zal doen, zal ik in het volgende hoofdstuk de historische onderwerpen die in de scènes aan bod komen uiteenzetten.

Historiografie

Ik zal twee scènes van *Welkom in de Gouden Eeuw* analyseren. Deze gaan over politiek en cultuur. In dit hoofdstuk bespreek ik de onderwerpen die aan bod komen aan de hand van secundaire literatuur.

Johan van Oldenbarnevelt en Prins Maurits

De eerste aflevering die aan bod komt heeft als titel: Politiek. Het belangrijkste onderwerp dat hier besproken wordt is de relatie en het conflict tussen Johan van Oldenbarnevelt en Prins Maurits.

Carrière van Oldenbarnevelt

Johan van Oldenbarnevelt is een bekend figuur uit de Nederlandse geschiedenis, over zijn afkomst bestaat nog onduidelijkheid. Hij was niet van adel, hoewel hij zich zo wel voordeed. Waarschijnlijker is dat hij van arme afkomst was. Uit officiële stukken is gebleken dat zijn vader meerdere strafdossiers had en zijn moeder een buitenechtelijk kind was. Zijn broers en zussen hebben ook geen welvarend leven geleid. Oldenbarnevelt hield dit goed verborgen en verzon zelfs een hele adellijke stamboom.²⁹ Door te trouwen met een rijke vrouw wist hij zich echter al snel naar boven te werken in de maatschappij.³⁰

In 1586 nam Oldenbarnevelt het ambt van landsadvocaat op zich. Dit hield in dat hij woordvoerder was van de ridderschap in de Staten van Holland. In principe was dit geen belangrijke functie, maar er lagen veel mogelijkheden. Als woordvoerder kon Oldenbarnevelt zijn mening duidelijk naar voren brengen, en zo de stemming en discussie in de Staten beïnvloeden. Daarnaast moest hij de besluiten samenvatten en opschrijven, waarin hij ook altijd de formulering naar eigen inzicht aan kon passen. Hij was er ook medeverantwoordelijk voor dat Maurits naast stadhouder ook aangesteld werd als kapitein-generaal van het leger.³¹

Een goede samenwerking

De samenwerking verliep erg goed aan het eind van de zestiende eeuw. Oldenbarnevelt bekommerde zich om de financiën en Maurits bleek een goed legerleider te zijn. Oldenbarnevelt staat bekend als een koppige man, die geen idealistische uitgangspunten had. Hij was een opportunist en daarom juist zo geschikt om in deze tijden, waarin

---

²⁹ Geert H. Janssen, *Het stokje van Oldenbarnevelt* (Hilversum, 2001) 14.

³⁰ Ben Knapen, *De man en zijn staat; Johan van Oldenbarnevelt 1547-1619* (Amsterdam, 2005) 52.

³¹ Janssen, *Het stokje van Oldenbarnevelt*, 24.

zoveel ideologieën tegenover elkaar stonden, het land te leiden.³² Hij was niet bang om risico's te nemen en nam nooit een blad voor de mond. Maurits stond bekend als een introverte man, hij wordt door Geert Janssen als volgt omschreven: 'Maurits dacht en handelde als een wiskundige: een immer calculerende strateeg. Alle belangen werden zorgvuldig afgewogen en doorberekend om uiteindelijk te leiden tot een besluit dat alle onvoorziene risico's uitsloot.'³³

Geheel soepel zal hun samenwerking nooit gelopen hebben. Oldenbarnevelt gedroeg zich vaak arrogant en zou Maurits hebben behandeld als ondergeschikte. Deze houding zorgde niet alleen bij Maurits voor kwaad bloed, maar ook bij andere politici. Aan de andere kant zal Oldenbarnevelt zich vaak genoeg geërgerd hebben aan het feit dat Maurits traag was met beslissingen nemen, en vaak voorzichtig te werk ging. Dit wisten ze echter lange tijd goed voor zich te houden.³⁴

Een verslechterende relatie: De slag bij Nieuwpoort

De eerste breuken in de relatie tussen Oldenbarnevelt en Maurits ontstonden volgens Ben Knapen al in 1600, het jaar dat de beroemde slag bij Nieuwpoort plaatsvond. Oldenbarnevelt had het plan opgevat om in plaats van de eigen steden te verdedigen tegen de Spanjaarden, in vijandig gebied zelf oorlog te gaan voeren omdat de vele offensieve acties die er op dat moment in Holland plaatsvonden veel geld kostten. Als Maurits Nieuwpoort in handen zou krijgen, zou wellicht daarna de hele Vlaamse kust veroverd kunnen worden. Dit zou de positie van Holland in de buitenlandse politiek sterk verbeteren.³⁵ Prins Maurits was echter minder enthousiast over dit plan. Hij zag vooral de gevaren die zo'n actie met zich mee zou brengen. Er moest een flink leger op de been gebracht worden, wat zou betekenen dat de onafhankelijke gewesten onbeschermd achter zouden blijven. Daarnaast bestond het gevaar van omsingeling en was het Spaanse leger vaak behoorlijk groot. Oldenbarnevelt wist toch zijn zin door te drukken en verplichtte Maurits haast om deze veldtocht te ondernemen.³⁶ Het leger zou zich per boot naar Nieuwpoort verplaatsen.

Hier ging het echter mis. De wind stond op dag van vertrek verkeerd waardoor de schepen niet uit konden varen. Toen dit de dag erna nog steeds zo was, besloot de

---

³² Knapen, *De man en zijn staat*, 101.

³³ Janssen, *Het stokje van Oldenbarnevelt*, 31.

³⁴ Knapen, *De man en zijn staat*, 184.

³⁵ Knapen, *De man en zijn staat*, 165.

³⁶ *Ibidem*, 166.

legermacht om maar een klein stuk te varen en de rest van de tocht te voet te ondernemen. Met zijn plan was Maurits er oorspronkelijk van uit gegaan dat zijn leger ruim voor het Spaanse leger bij Nieuwpoort aan zou komen en de stad zou kunnen veroveren voordat de Spanjaarden er überhaupt waren. Dit lukte echter niet meer.³⁷ Er was geen voettocht voorbereid waardoor het vinden van de weg een groot probleem werd. De Spanjaarden slaagden er in om in zes dagen een afstand van 240 kilometer af te leggen en kwamen een dag later al aanzetten. Maurits had gelijk gekregen; het leger was omsingeld. De slag zelf was bloedig, maar werd uiteindelijk door Maurits gewonnen.

Nasleep

Ondanks deze overwinning was Maurits ontevreden.³⁸ De veldtocht was een te groot risico geweest en ze hadden maar net de Spanjaarden kunnen verslaan. Oldenbarnevelt drong er echter op aan dat Maurits door zou gaan met het plan, en Nieuwpoort in moest nemen. Maurits begon met het beleg van Nieuwpoort, maar dit werd geen succes. Na minder dan twee weken bezocht Oldenbarnevelt Maurits in Nieuwpoort. Daar vond volgens geruchten een flinke ruzie plaats, waarna Oldenbarnevelt toestemming gaf om de troepen terug te trekken.³⁹ Naast de spanning die tijdens deze dagen ontstond tussen Maurits en Oldenbarnevelt zorgde de veldslag er ook voor dat Maurits een enorm aanzien kreeg, en zijn positie flink verbeterde.⁴⁰

In de jaren hierna verslechterde de relatie tussen Maurits en Oldenbarnevelt nog verder, mede dankzij het twaalfjarig bestand, waar Oldenbarnevelt een grote rol in had gespeeld. Maurits was hiertegen en had liever doorgevochten.⁴¹ Dat het bestand er toch kwam, laat zien dat Oldenbarnevelt op dat moment erg machtig was.

Arminianen en gomaristen

De kwestie die uiteindelijk de genadeslag is geweest voor de carrière van Oldenbarnevelt, kwam in 1604 aan het licht. Jacobus Arminius en Franciscus Gomarus waren beiden hoogleraar aan de universiteit van Leiden. Hoewel ze allebei calvinist waren, werden ze uiteindelijk de leiders van twee verschillende stromingen binnen deze religie. Hun belangrijkste onenigheid ging om de predestinatieleer. Gomarus was van mening dat het lot van de mens al voor zijn geboorte bepaald was. Je leven op aarde en

---

³⁷ Knapen, *De man en zijn staat*, 167.

³⁸ Ibidem, 172.

³⁹ Ibidem, 179.

⁴⁰ Janssen, *Het stokje van Oldenbarnevelt*, 47.

⁴¹ Ibidem, 51.

je leven daarna was helemaal bepaald door God, en daar kon je niets aan veranderen. Deze strenge leer stelde dus dat de mens helemaal overgelaten was tot de genade van god. Arminius had een wat mildere uitleg van de predestinatieleer. Hij stelde men door goed gedrag zijn lot kon verbeteren. Arminius geloofde in een vrije wil, wat Gomarus ontkende.⁴² De aanhangers van de twee stromingen die ontstonden werden de gomaristen en de arminianen genoemd. Over het algemeen vond Gomarus vooral aanhang op het platteland, onder de arme bevolking, en kreeg Arminius steun in de grote steden.⁴³ Machtige personen positioneerden zich ook in dit theologisch debat. Zo ook Johan van Oldenbarnevelt en Prins Maurits.

Religie en politiek

Deze theologische kwestie werd namelijk niet alleen uitgevochten in de academische wereld. De gomaristen en arminianen hadden ook verschillende meningen over wie er het gezag had over de kerk. De gomaristen stelden dat dit bij de kerk zelf lag, terwijl de arminianen toegaven dat de politiek wel iets te zeggen had over de kerk. In een land waar kerk en staat nog helemaal niet gescheiden waren, was het erg belangrijk dat iemand aan zou geven welke van deze twee stromingen nou gelijk had.⁴⁴ Oldenbarnevelt was diep van binnen een strenge calvinist en zag waarschijnlijk meer in de leer van Gomarus. Toch bleef hij een politicus en steunde de leer van Arminius, omdat die de politiek meer macht zou geven.⁴⁵

Ben Knapen omschrijft de houding van Oldenbarnevelt als volgt: 'Telkens weer zou Oldenbarnevelt het blijven proberen en telkens opnieuw op basis van twee uitgangspunten: maak niet zo'n ruzie en de politiek is de baas.'⁴⁶ Hij wilde het liefst dat Arminius en Gomarus er met zijn tweeën uit konden komen. Beide stromingen stelden een document op waarin zij hun standpunten uiteenzetten, en boden dat aan aan de Staten van Holland.⁴⁷ Geloof was in deze tijd overal belangrijk, maar in de Nederlanden nu al helemaal een gevoelig punt. Ze hadden zich net vrijgevochten van de Spaanse overheersing en het stond protestanten nu vrij om hun geloof in vrijheid uit te oefenen. Iedereen die afweek van dat geloof werd al snel als landverrader gezien, en de

---

⁴² Maarten Prak, *Gouden Eeuw; Het raadsel van de Republiek* (Nijmegen, 2001) 38.

⁴³ Janssen, *Het stokje van Oldenbarnevelt*, 55.

⁴⁴ Prak, *Gouden Eeuw*, 38-39.

⁴⁵ Janssen, *Het stokje van Oldenbarnevelt*, 57.

⁴⁶ Knapen, *De man en zijn staat*, 259.

⁴⁷ Prak, *Gouden Eeuw*, 40.

arminiaanse standpunten werden door sommigen geassocieerd met het katholicisme.⁴⁸

Tolerantie werd echter ook belangrijk geacht, Oldenbarnevelt wilde dat alle gewesten zelf mochten kiezen welke stroming ze aanhingen. Dit zorgde voor onrust in de steden, waar de gomaristen grotere kerkgebouwen gingen opeisen. Oldenbarnevelt vond dat dit opgelost moest worden met militair geweld. Prins Maurits was echter legerleider en zag dit niet zitten. In verschillende steden kregen de gomaristen kerken in handen, zo ook in Den Haag. De Kloosterkerk stond al vele jaren leeg en lag ook nog eens vlak naast de woning van Oldenbarnevelt. De breuk tussen hem en Prins Maurits werd op 25 juli 1617 pijnlijk openbaar gemaakt toen Prins Maurits een kerkdienst bezocht in deze kerk en zich daarmee openlijk uitsprak tegen de arminianen.⁴⁹

Arrestatie en veroordeling

Het bezoeken van de kerkdienst kwam nadat Maurits zich al langere tijd buitenspel gezet voelde door Oldenbarnevelt. Door het twaalfjarig bestand, dat door Oldenbarnevelt geregeld was, was zijn taak als legerleider onbelangrijk geworden. Daarnaast vond Maurits de houding die Oldenbarnevelt ten opzichte van het buitenland had een bedreiging voor de onafhankelijkheid van de Republiek.⁵⁰ Oldenbarnevelt had er geen moeite mee om Frankrijk te steunen, terwijl dat land overwegend katholiek was en de protestantse bevolking onderdrukte. Op het moment dat Maurits zich aan de kant van de gomaristen schaarde was er in de Staten nog een meerderheid van arminianen. Toch kreeg Maurits zonder veel moeite verschillende grote steden aan zijn kant. Op 29 augustus werd Oldenbarnevelt gearresteerd en gevangen gezet in het Binnenhof.⁵¹ Hij werd volgens Ben Knapen van het volgende beschuldigd: 'Van landverraad en hoogverraad, wat weer in vele tientallen punten werd uitgewerkt. Oldenbarnevelt zou de Republiek rijp hebben gemaakt voor uitlevering aan de Spanjaarden (landverraad) en hij zou een greep naar de macht in de staat hebben gedaan (hoogverraad), de kerk hebben aangetast en Maurits hebben willen afzetten.'⁵²

Oldenbarnevelt weigerde toe te geven aan deze beschuldigingen en hield vol dat hij onschuldig was. Het duurde drie weken voordat het vonnis opgesteld was. Op 9 mei werd hij officieel ter dood veroordeeld. Op de vraag of dit vonnis terecht was, is tot op

---

⁴⁸ Prak, *Gouden Eeuw*, 38-39.

⁴⁹ Ibidem, 41.

⁵⁰ Ibidem, 42.

⁵¹ Ibidem, 44.

⁵² Knapen, *De man en zijn staat*, 313.

de dag van vandaag geen consensus bereikt onder historici. Officieel hadden de rechters geen reden om Oldenbarnevelt ter dood te veroordelen. Hij had gehandeld in dienst van opdrachtgevers en zich niet officieel schuldig gemaakt aan verraad.⁵³

Het lijkt alsof de rechters de wetten iets hebben aangepast naar de situatie. Er was hier sprake van een politiek proces, het vonnis zou ook een uitspraak zijn over de politieke kwesties in het land.⁵⁴ Het was hier duidelijk welke partij gewonnen had en daarom was een doodstraf wellicht niet nodig geweest. Dit was echter niet mogelijk omdat Oldenbarnevelt weigerde zijn schuld toe te geven. Zolang hij zijn onschuld volhield zou hij nog een zekere positie van macht hebben.⁵⁵ Op 12 mei hoorde hij van zijn vonnis en nog op dezelfde dag werd dit voltrokken.⁵⁶

Hoe deze gebeurtenissen in de serie *Welkom in de Gouden Eeuw* zijn verbeeld zal worden besproken in het volgende hoofdstuk.

Schoonheidsideaal

In de tweede scène die ik zal analyseren wordt het schoonheidsideaal van de Gouden Eeuw besproken. Ik zal hier kort het schoonheidsideaal van de Gouden Eeuw toelichten, en het begrip schoonheidsideaal in context plaatsen. Het gaat in dit geval om het schoonheidsideaal omtrent vrouwen. Mannen komen in deze scène niet aan bod.

Schoonheid in de geschiedenis

Een van eerste schoonheidsideaal dat ons bekend is van de oude Grieken. Zij bepaalden schoonheid aan de hand van wiskunde formules en verhoudingen van het gezicht.⁵⁷ In een periode waarin wetenschap zo belangrijk was, lijkt dat een logische manier om te bepalen wie er mooi was en wie niet. Schoonheidsidealen veranderen steeds, en de manier waarop bepaald wordt wat er schoonheid is lijkt ook steeds anders te zijn. Tegenwoordig wijten veel mensen ons 'verkeerde' beeld van schoonheid aan de media. Op televisie en in films zijn slanke, gebruinde vrouwen te zien. Hun ogen zijn groot, hun huid is geheel egaal en hun benen lang.⁵⁸

Dit beeld is volgens velen onnatuurlijk. Er wordt immers veel gebruik gemaakt van computerprogramma's om foto's en film zo te bewerken dat vrouwen er perfect uit

---

⁵³ Knapen, *De man en zijn staat*, 318.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Ibidem, 319.

⁵⁶ Prak, *Gouden Eeuw*, 45.

⁵⁷ Sharon Romm, 'The Changing Face of Beauty', *Aesthetic Plastic Surgery*, 13 (1989) 91-98, aldaar: 91.

⁵⁸ Liesbeth Woertman, *Moeders Mooiste: de schone schijn van het uiterlijk* (Lisse, 2003) 94.

zien. Dit is volgens velen een slechte zaak, want vrouwen krijgen zo een verkeerd beeld van schoonheid. Dit zou dan weer leiden tot onzekerheid en zelfs tot ziektes als anorexia.⁵⁹ Het bewerken van iemands uiterlijk is echter niet alleen van deze tijd. Aan het eind van de zeventiende eeuw konden schoonheidsidealen ook al negatieve invloed hebben op iemands gezondheid. Zo schrijft Sharon Romm dat Maria Gunning, een rijke vrouw uit Londen, aan het eind van de zeventiende eeuw stierf aan de gevolgen van een vergiftiging, die ze had opgelopen door haar huid te bleken met een middel dat lood bevatte.⁶⁰

Maatschappij en schoonheid

Een bleke huid was in de zeventiende eeuw een belangrijk criterium voor schoonheid. Een gebruinde huid deed men denken aan arme boerenvrouwen die hele dagen op het land moesten werken, en dus in de zon.⁶¹ Je uiterlijk zei iets over je status en je welvaart. In de jaren '70 van de twintigste eeuw werd juist een gebruid uiterlijk ideaal, omdat dit betekende dat iemand het geld had om op vakantie te gaan. Toen zonnebanken echter hun intrede deden, moest de huid weer niet té bruin zijn.⁶² In dat opzicht lijkt het tegenwoordig niet veel anders te gaan dan toen. Je uiterlijk vertelt iets over wat je in het dagelijks leven doet, en daar wordt waarde aan gehecht.

De rol van de vrouw in de samenleving speelt dus ook een rol in de ontwikkeling van het schoonheidsbeeld. In de Gouden Eeuw was het echter niet ongewoon dat de vrouw ook meewerkte in het familiebedrijf. Als de man des huizes overleden was, nam de vrouw zijn rol over. Dit deed niet per se af aan haar aanzien. Het was sociaal geaccepteerd dat een vrouw deelnam aan het economische leven. Wel werd er neergekeken op vrouwen die fysieke arbeid moesten leveren en ambachtelijk werk deden.⁶³ Tegenwoordig is de actieve vrouw het ideaalbeeld, een intelligente vrouw die niet alleen werkt, maar ook een gezin onderhoudt en een sociaal leven heeft. Om dit te kunnen doen moet je wel gezond zijn.⁶⁴

Aan de hand van het theoretisch en historiografisch kader dat in de eerste twee hoofdstukken geschetst is, zal in dit hoofdstuk de serie *Welkom in de Gouden Eeuw*

---

⁵⁹ Woertman, *Moeders Mooiste*, 96.

⁶⁰ Romm, 'The Changing Face of Beauty', 94.

⁶¹ Ibidem, 93.

⁶² Woertman, *Moeders Mooiste*, 84.

⁶³ Fia Dieteren, Els Kloek, Antoinette Visser, *Naar Eva's beeld: De geschiedenis van de vrouw in de Europese cultuur* (Abcoude, 1993) 105

⁶⁴ Woertman, *Moeders Mooiste*, 92.

geanalyseerd worden. Twee scènes komen aan bod, die elk een ander onderwerp behandelen.

Analyse

Johan van Oldenbarnevelt en Prins Maurits

Omschrijving

De vierde aflevering van *Welkom in de Gouden Eeuw* staat in het teken van politiek. Centraal in deze aflevering is Johan van Oldenbarnevelt. Hij is te gast in de show en vertelt over zijn loopbaan. Ook heeft hij het over de strijd tegen de Spanjaarden, de moord op Willem van Oranje en uiteindelijk de opkomst van Prins Maurits. Vooral de band tussen Prins Maurits en Johan van Oldenbarnevelt wordt besproken tijdens dit televisie-interview. Dit gesprek is het eerste fragment dat ik zal analyseren. Nadat Johan heeft verteld over de moord op Willem van Oranje zegt hij dat daarna Prins Maurits aan de macht kwam: 'Maar kijk, toen kwam zijn zoon Maurits, en dat was mijn makker. En samen hebben wij het land groot gemaakt, hij deed het leger en ik deed staatszaken.'⁶⁵ Met deze uitspraak legt hij kort uit hoe goed de samenwerking tussen de twee mannen in eerste instantie was.

Als er kort aandacht is besteed aan de Nederlandse tolerantie, de straffen en de katholieke schuilkerken begint Oldenbarnevelt uit te leggen hoe er een scheiding ontstond in de protestantse kerk. Hij neemt twee handpoppen en legt uit dat de ene Gomarus is, een strenge protestant, en de ander Arminius. Dan laat hij de handpoppen met elkaar vechten. De strijd wordt vervolgens uitgebreider uitgelegd in een scène, waarin Arminius en Gomarus tegenover elkaar staan in een boksring. Een presentatrice legt in deze scène ook de standpunten van beide theologen uit en maakt duidelijk dat Gomarus de steun van Prins Maurits heeft en Arminius de steun van Oldenbarnevelt. Na even boksen wordt er een *time out* ingelast. Gomarus stoot dan, terwijl het niet meer mag, alsnog Arminius tegen het hoofd en wint zo de wedstrijd. Na deze scène vertelt Oldenbarnevelt dat hij opgepakt en opgesloten werd. Hij zegt dat hij goed behandeld is, maar uiteindelijk ter dood veroordeeld werd. Wanneer de presentatrice aan hem vraagt of hij niet gewoon zijn excuses aan had kunnen bieden aan prins Maurits, zegt Oldenbarnevelt dat echte mannen van eer hun excuses niet aanbieden, en dat dat dus geen optie was.

De aflevering eindigt met een verrassingsoptreden van Prins Maurits, die met een bloemetje in de hand zijn excuses aan komt bieden. Dit doet hij door een lied te zingen.

---

⁶⁵ *Welkom in de Gouden Eeuw. Politiek*, Niek Barendsen, 6'16"-6'23".

Oldenbarnevelt valt in en vergeeft hem zingend. Zo eindigt de aflevering, maar als de aftiteling over het scherm rolt vraagt Dorine aan Maurits of hij nou niet een paar eeuwen eerder zijn excuses aan had kunnen bieden. Deze antwoordt dat dat nergens voor nodig is, omdat het immers niet zijn schuld was. Dit zorgt ervoor dat er weer ruzie uitbreekt en de aflevering afgesloten wordt met een *shot* van Oldenbarnevelt die met zijn bos bloemen op het hoofd van Prins Maurits slaat.

Analyse

Op de bovenstaande manier wordt het conflict op komische wijze aan de kinderen uitgelegd. In korte tijd wordt er veel informatie overgebracht. De strijd tussen Arminius en Gomarus wordt, hoewel erg versimpeld, duidelijk aan de kaak gesteld. Arminius wordt neergezet als soepele protestant die gelooft mensen op aarde hun positie in de hemel zeker kunnen stellen door zich goed te gedragen. Gomarus denkt dat dit al voorbestemd is en dat mensen daar niets meer aan kunnen doen. Het woord predestinatie wordt genoemd en uitgelegd. Deze kwestie is volgens Oldenbarnevelt de reden dat hij uiteindelijk onthoofd werd. Maurits had gedacht dat hij een staatsgreep zou plegen en daarom was hij gearresteerd.

Arminius vs. Gomarus

Niet alleen wordt er informatie overgebracht, de programmamakers lijken ook een kant te kiezen. Arminius is een jonge man, tegenover een strenge oude Gomarus. Gomarus wint de wedstrijd uiteindelijk wel, maar dat doet hij door vals te spelen. Dit zou een weerspiegeling kunnen zijn van het feit dat de arminianen in Nederland de meerderheid hadden, maar de gomaristen uiteindelijk gewonnen hebben. Het zelf innemen van kerken was wellicht niet volgens de regels, maar zo hebben ze door 'sluw' te zijn uiteindelijk de strijd in Nederland gewonnen.

Oldenbarnevelt

Oldenbarnevelt wordt in deze aflevering gespeeld door Pierre Bokma. Hij brengt Oldenbarnevelt over als een echte politicus. Hij weet de presentatrice snel om zijn vinger te winden door te vertellen dat hij uit de laagste kringen op is geklommen naar zijn belangrijke baan. Dit is in strijd met het beeld dat er bestaat van Oldenbarnevelt, namelijk dat hij er alles aan deed om zijn afkomst verborgen te houden. Dat in de serie Oldenbarnevelt wel uitkomt voor zijn afkomst is waarschijnlijk om deze informatie te kunnen overbrengen. Het zal voor kinderen ook niet gek zijn dat Oldenbarnevelt hier zo

trots over vertelt. Tegenwoordig zou het als een succesverhaal worden gepresenteerd: iemand die zelf, door hard te werken, zich opwerkt in de maatschappij. Het doet zelfs denken aan de *American Dream*. Hier is wellicht een kans blijven liggen om aan kinderen duidelijk te maken dat vroeger je afkomst erg belangrijk was, en je tegen kon werken.

Kerk en staat

De programmamakers hebben duidelijk gekozen om het conflict te versimpelen tot één discussie. Ze noemen slechts één reden om te verklaren waarom de twee hoofdrolspelers ruzie hebben gekregen, waarom deze ruzie is geëscaleerd en waarom Oldenbarnevelt is onthoofd. Hier blijft echter één vraag helemaal onbesproken en niet alleen in deze scène: Waarom had religie zo'n grote invloed op de Nederlandse politiek? De aflevering, die geheel aan politiek gewijd is, gaat op nog meer punten in op de religie in het land. Zo is er een scène die de Nederlandse tolerantie uitlegt en worden schuilkerken aan de orde gesteld. Dat religie en politiek veel met elkaar te maken hadden in de zeventiende eeuw wordt in de serie wel duidelijk, maar er wordt hiervoor geen verklaring gegeven. Hier ligt juist de grootste kans om de *otherness of the past* aan te tonen. Een vergelijkbaar type conflict zou in deze tijd niet zover kunnen escaleren. De scheiding van kerk en staat is erg belangrijk in de hedendaagse politiek. De structuur van de politiek in de zeventiende eeuw en wie de macht had komt in deze aflevering niet aan bod. Dit is wellicht omdat het vrij ingewikkeld is, en de politiek in de afgelopen eeuwen flink veranderd is. Bovendien bestond Nederland zoals we het nu kennen in de zeventiende eeuw nog niet.

Mannen van eer

Toch is er één moment in de scène dat *the otherness of the past* wel aan bod komt, namelijk het moment dat Dorine Goudsmit aan Oldenbarnevelt vraagt of hij met excuses zijn leven niet had kunnen redden. Hij antwoordt hierop:

‘(Johan) “Sorry, Dorine? Waarvoor? Ik had toch niets misdaan?”

(Dorine) “Ja maar als je je leven kan redden door een beetje te slijmen..”

(Johan) “Nooit, Dorine, nooit, dan nog liever dood! Wij waren mannen van eer.”

(Dorine) “Oh, wat stoer!”

(Johan) “Wij waren echte mannen.”⁶⁶

---

⁶⁶ Welkom in de Gouden Eeuw. Politiek Niek Barendsen, 18'58"-19'24".

In deze dialoog komt het verschil tussen heden en verleden goed naar voren. In het historische onderzoek was al naar voren gekomen hoe Oldenbarnevelt met zijn excuses inderdaad zijn leven had kunnen redden. Zonder zijn fout toe te geven, zou hij levend een positie van macht behouden. Dat hij weigerde zijn excuses toe te geven heeft hem inderdaad zijn leven gekost. Tegenwoordig is het haast niet voor te stellen dat iemand zo trots kan zijn, dat het zijn leven kost. Deze 'mannen van eer' komen in de hedendaagse politiek niet meer voor, lijkt Oldenbarnevelt te willen zeggen.

Authenticiteit

Deze aflevering, en in het bijzonder deze scène probeert een zeer ingewikkeld conflict op de meest simpele manier uit te leggen. Natalie Zemon Davis zou het waarschijnlijk helemaal niet eens zijn met de manier waarop dit gebeurt. De authenticiteit is ver te zoeken. Oldenbarnevelt wordt geïnterviewd in een hedendaagse televisiestudio en spreekt hedendaags Nederlands. De boksscène wordt gepresenteerd door een vrouw die weliswaar in een kostuum loopt, maar ook een microfoon vast heeft. Met het oog op de doelgroep is soms informatie weggelaten, en zijn er humoristische scènes aan toegevoegd. Er is bijvoorbeeld het lied van Prins Maurits, dat op het eerste oog weinig toevoegt aan de educatieve waarde van het programma, maar wel de relatie tussen de twee mannen benadrukt. Dat in deze scène het verschil tussen heden en verleden minder wordt benadrukt kan ook liggen aan het onderwerp, dat op zichzelf al erg ingewikkeld is om uit te leggen.

Anachronismen

Het interview met Johan van Oldenbarnevelt zit vol met anachronismen. Om zeker te zijn dat de kijker het onderscheid tussen waar en onwaar goed kan maken, komt er bij een feit een klein bordje in beeld waar 'Echt waar!' op staat. Zo wordt er duidelijk gemaakt wat de kijker serieus moet nemen, en wat er een grapje is.

Er kan onderscheid gemaakt worden tussen subtiele anachronismen en opvallende anachronismen. Opvallend is het feit dat Oldenbarnevelt levend in een hedendaagse televisiestudio zit, en dat de presentatrice van de bokswedstrijd een microfoon vast heeft. Deze anachronismen hebben mijns inziens een toegevoegde waarde omdat ze de geschiedenis dichterbij brengen. Een historicus die vertelt over Oldenbarnevelt zal minder tot de verbeelding spreken dan Oldenbarnevelt die zelf uitlegt waarom hij onthoofd is. Daarnaast maken deze anachronismen het verschil tussen heden en verleden goed duidelijk. Op deze manier wordt een bijdrage geleverd

aan het overbrengen van een historisch besef. Daarnaast zorgen deze aspecten voor een komische ondertoon. De Groot stelde al dat humor een programma voor een breder publiek toegankelijk maakt.⁶⁷ Iemand die niet in geschiedenis geïnteresseerd is, kan toch met plezier dit programma bekijken, en zo onbewust iets leren over de Gouden Eeuw. In tegenstelling tot de opvallende anachronismen, zijn de subtiele anachronismen niet altijd bevorderlijk voor de overdracht van het historisch besef. Een voorbeeld is het feit dat Oldenbarnevelt in deze scène trots lijkt te zijn op zijn afkomst. Hier is, zoals ik eerder al uitlegde, geen aandacht besteed aan *the otherness of the past*, terwijl dat goed had gekund.

Miss Gouden Eeuw

Omschrijving

In een scène uit aflevering acht van de serie *Welkom in de Gouden Eeuw* wordt het schoonheidsideaal van de Gouden Eeuw aan de kaak gesteld. Dit wordt gedaan aan de hand van een missverkiezing: *Miss Gouden Eeuw*. Vier dames doen mee aan deze wedstrijd. Eerst zijn Cato, Lodewika en Hildegard te zien. Zij zijn slank, hebben een gebruinde huid en lange blonde haren. Dan komt de vierde kandidate op: Louise. Ze vertelt dat ze rijk is en nooit in de zon hoeft te werken. Daarom is ze bleek en mollig. Vervolgens mag het publiek stemmen. Dit kan per sms, telefoon of per postduif. De wedstrijd wordt met een grote meerderheid gewonnen door Louise. Of dit een verrassing was? 'Oh nee, totaal niet. Toen ik deze magere scharminkels zag wist ik dat ik zou gaan winnen.'⁶⁸

Analyse

In de aflevering over het dagelijks leven wordt geen speciale gebeurtenis besproken, maar een beeld geschetst van hoe het er aan toe ging in de Gouden Eeuw. In deze aflevering komt de *otherness of the past* erg duidelijk naar voren. Zo wordt er verteld dat vroeger alle kinderen bier dronken, omdat water niet veilig was. Ook wordt gezegd dat vroeger gedacht werd dat roken goed was tegen de pest. Er wordt veel nadruk gelegd op de zin: 'tenminste, dat denken we'.⁶⁹ Zo krijgen kinderen een beeld van de ideeën van die tijd, die natuurlijk tegenwoordig heel gek klinken. Waar de pest werkelijk vandaan komt,

---

⁶⁷ Jerome de Groot, *Consuming History*, (New York, 2009) 204.

⁶⁸ *Welkom in de Gouden Eeuw, Aflevering 8: Dagelijks leven*, Niek Barendsen, NTR, 2012, <http://Goudeneeuw.ntr.nl/glossy/afleveringen/#/overzicht/8/>, laatst geraadpleegd: 15-12-2015, 7'04''-7'09''.

⁶⁹ *Welkom in de Gouden Eeuw, Dagelijks leven*, Niek Barendsen.

wordt overigens niet verteld. De mentaliteit en cultuur van de Gouden Eeuw staan centraal.

Mentaliteit

Het bespreken van de mentaliteit en ideeën van een periode zou volgens Davis bijdragen aan de authenticiteit van een scène.⁷⁰ Dat de *otherness of the past* in deze scène goed naar voren komt, komt echter niet door de authenticiteit van de scène, zoals Davis dat graag ziet. Het concept van het schoonheidsideaal wordt juist gepresenteerd in een hedendaagse setting. De kostuums en de set zien er dan wel zeventiende eeuws uit, een missverkiezing is natuurlijk totaal niet van die tijd. De presentator loopt bovendien met een microfoon en gebruikt als een echte hedendaagse presentator veel Engelse woorden.

Een goede weerspiegeling van het verleden is deze wedstrijd dus niet, het is echter wel iets dat kinderen van tegenwoordig snappen. Meerdere vrouwen doen mee, en de mooiste wint. Dit soort wedstrijden is op televisie vaak te zien. Des te groter wordt het contrast. Als de missverkiezing vandaag de dag zou plaatsvinden zou een van de slanke vrouwen gewonnen hebben. Het zeventiende publiek stemde echter massaal op de dikke bleke vrouw. Dat de winnaar door stemmen wordt bepaald, maakt ook weer duidelijk dat dit de mening van de massa was. Als een jury had gekozen, had dat wellicht kunnen betekenen dat de belangrijke mensen deze mening hadden. De presentator benadrukt echter: 'Ja hoor, dames en heren, het is duidelijk. De kijker uit de Gouden Eeuw houdt niet van slank, houdt ook niet van een gebronsd gelaat, maar de Gouden Eeuwer houdt overduidelijk van ietwat mollig en spierwit.'⁷¹ In het geval van deze scène wordt de *otherness of the past* gebruikt om kinderen iets bij te brengen, terwijl het in de scène over de politiek vaak achterwege gelaten werd om het niet te ingewikkeld te maken.

---

⁷⁰ Davis, 'Any resemblance to persons living or dead', 279.

⁷¹ *Welkom in de Gouden Eeuw. Dagelijks leven*, Niek Barendsen, 6'44"-6'55".

Conclusie

In deze bachelorscriptie heb ik aan de hand van twee analyses geprobeerd antwoord te geven op de volgende hoofdvraag:

Hoe komt in de serie *Welkom in de Gouden Eeuw* het concept van de *otherness of the past* naar voren en levert dit een positieve bijdrage aan de overdracht van informatie?

De serie *Welkom in de Gouden Eeuw* behandelt zowel historische gebeurtenissen als het dagelijks leven van de Gouden Eeuw. Er kan hier onderscheid gemaakt worden tussen scènes die een gebeurtenis uitleggen en scènes die een situatie schetsen. Dit onderscheid is relevant omdat in mijn onderzoek is gebleken dat beide scènes op verschillende manieren *the otherness of the past* naar voren laten komen.

In de scène waarin een belangrijke historische gebeurtenis uiteengezet werd, namelijk de onthoofding van Johan van Oldenbarnevelt, wordt veel informatie overgebracht. Het verhaal wordt sterk versimpeld, maar de kern van het conflict komt mijns inziens goed naar voren. Het overbrengen van historisch besef is in deze scène echter niet duidelijk aanwezig. Grote contrasten met het heden worden niet genoemd, bijvoorbeeld het belang van afkomst en de scheiding van kerk en staat. Het conflict wordt omschreven alsof het in deze tijd ook nog had kunnen gebeuren. Slechts een paar opvallende anachronismen, zoals het feit dat Oldenbarnevelt nog leeft, zorgt ervoor dat het verschil tussen heden en verleden nog enigszins naar voren komt.

Daarnaast is de authenticiteit, waar Davis voor pleit in historische films, in deze scène niet aanwezig. Er wordt geprobeerd een gevoel van authenticiteit te creëren door kostuums en door de verhaallijn. Het taalgebruik en de setting van de scène, in een moderne televisiestudio, geeft de kijkers geen realistisch beeld van het verleden. Slechts op één punt komt in de scène erg duidelijk het verschil tussen heden en verleden naar voren; namelijk als het gaat om eergevoel. Het belangrijkste doel van de scène is de overdracht van informatie. Er is hier waarschijnlijk gekozen om minder aandacht te besteden aan *the otherness of the past*, omdat het ten koste zou gaan van de hoeveelheid informatie die overgebracht kan worden. Of de makers hier bewust of onbewust voor gekozen hebben is moeilijk te zeggen.

De tweede scène die geanalyseerd is, heeft een andere doelstelling. Er wordt niet een verhaal verteld, maar uiteengezet hoe mensen in die tijd dachten. Het doel van de

scène is om een beeld te schetsen van het leven in de Gouden Eeuw. De hoeveelheid informatie die overgebracht wordt is klein, het gaat om één simpel principe, namelijk het schoonheidsideaal. In deze scène is echter wel veel aandacht voor *the otherness of the past*, het is zelfs een van de belangrijkste punten. In dit geval wordt door hele duidelijke anachronismen duidelijk gemaakt dat het er vroeger heel anders aan toe ging.

Waar in de andere scène het historisch besef niet aan bod kwam, omdat dat ten koste zou gaan van de informatie die overgedragen moest worden, heeft het historisch besef in deze scène prioriteit. De doelstelling van de scène heeft invloed op het wel of niet behandelen van *the otherness of the past*. In het geval van een scène die een ingewikkelde historische gebeurtenis uitlegt, komt *the otherness of the past* minder duidelijk naar voren dan in een scène die een situatie schetst.

De serie zou mijns inziens een goede aanvulling zijn op het geschiedenisonderwijs in Nederland. Hoewel de *otherness of the past* niet in elke scène aan bod komt, komt het in veel scènes wel goed naar voren. De serie zou een goede bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van het historisch besef van Nederlandse scholieren. Het feit dat de serie erg humoristisch is zorgt ook voor een breder publiek. Geschiedenis wordt zo toegankelijker gemaakt.

Hoewel ik mijn best heb gedaan een goed beeld te schetsen van de serie en mijn onderzoeksvraag zo duidelijk mogelijk te beantwoorden is er een aantal kanttekeningen te maken bij mijn onderzoek. Ik heb slechts twee scènes kunnen analyseren. Ik heb bij het kiezen van deze scènes gekeken naar hoe representatief ze zijn voor de serie, maar een totaalbeeld kan ik niet geven. Daarnaast is er naar mijn mening een belangrijk aspect niet aan bod gekomen: hoe leerzaam is deze scène voor leerlingen uit de bovenbouw van de basisschool? Om dit te onderzoeken zou meer onderzoek gedaan moeten worden, waaronder empirisch onderzoek.

Dit zou ik dan ook voor willen stellen als eventueel vervolgonderzoek. Met het komen van een derde serie in deze reeks, namelijk *Welkom in de IJzeren Eeuw*, is het informatief om te onderzoeken wat kinderen in de leeftijd 8-12 opsteken van deze series. Ik denk dat dergelijke series een zeer goede aanvulling zijn op het historisch onderwijs. Hoewel er nog niet duidelijk is hoe leerzaam de series werkelijk zijn, zorgt de populariteit er hoogstwaarschijnlijk wel voor dat een grote groep kinderen interesse in geschiedenis ontwikkelt. Ik hoop dat deze bachelorscriptie een aanzet is voor meerdere onderzoeken naar het effect van educatieve kinderseries met een humoristische insteek.

Bronnen

Literatuur

van Bork, G.J., D. Delabastita, H. van Gorp, P.J. Verkruijsse en G.J. Vis, *Algemeen Letterkundig Lexicon*,
http://www.dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/dela012alge01_01_00147.php (28-10-2015).

Ceelen, Han, 'Hans Goedkoop presenteert serie over de Gouden Eeuw' (versie 29-9-2011), <http://www.npogeschiedenis.nl/nieuws/2011/september/Hans-Goedkoop-presenteert-serie-over-de-Gouden-Eeuw.html> (28-10-2015).

Claassen, Rien e.a., *Historisch Denken: Basisboek voor de vakdocent* (Assen, 2012).

Dekker, Wilco, Rutte wil sfeer van de Gouden Eeuw terug (versie 23-8-2015),
<http://www.volkskrant.nl/politiek/rutte-wil-sfeer-van-de-Gouden-eeuw-terug~a4127818/> (28-10-2015).

Dieteren, Fia, Els Kloek, Antoinette Visser, *Naar Eva's beeld: De geschiedenis van de vrouw in de Europese cultuur* (Abcoude, 1993).

Docentenplein, 'Nieuwe Zapp-serie *Welkom in de Gouden Eeuw*' (versie 1-11-2012),
<http://www.docentenplein.nl/lesidee/nieuwe-zapp-serie-welkom-in-de-Gouden-eeuw/167> (28-10-2015).

de Groot, Jerome, *Consuming History* (New York, 2009).

Internet Movie Database, 'The Imitation Game – Goofs'
http://www.imdb.com/title/tt2084970/trivia?tab=gf&ref=tt_trv_gf (12-1-2016).

Janssen, Geert H., *Het stokje van Oldenbarnevelt* (Hilversum, 2001).

Jonker, Ed, *Historie: Over de blijvende behoefte aan geschiedenis* (Assen) 2001.

Kammen, Michael, 'Carl Becker Redivivus: Or, Is Everyone Really a Historian?', *History and Theory*, 39 (2000) 2, 230-242.

Knapen, Ben, *De man en zijn staat; Johan van Oldenbarnevelt 1547-1619* (Amsterdam, 2005).

Lowenthal, David, *The Past is a Foreign Country – Revisited* (Cambridge, 2015).

NOS, 'Dossier: Prinsjesdag 2006 – De opmerkelijkste citaten' (versie 28-09-2006),
<http://static.nos.nl/nosjournaal/dossiers/prinsjesdag2006/citaten.html> (12-1-2016).

NU.nl, 'Nominaties zilveren nippkowschijf bekend' (versie 8-5-2013),
<http://www.nu.nl/media/3418027/nominaties-zilveren-nippkowschijf-bekend.html> (28-10-2015).

Prak, Maarten, *Gouden Eeuw; Het raadsel van de Republiek* (Nijmegen) 2001.

Romm, Sharon, 'The Changing Face of Beauty', *Aesthetic Plastic Surgery*, 13 (1989) 91-98.

Rosenzweig, Roy, Thelen, David, *The Presence of the Past* (New York, 1998).

van Tielhof, Milja, 'TV-serie De Gouden Eeuw' (versie 7 maart 2013), <https://www.historici.nl/nieuws/tv-serie-de-gouden-eeuw> (28-10-2015).

Tollebeek, Jo, *De Toga van Fruin, denken over de geschiedenis van Nederland sinds 1860* (Amsterdam 1996).

De Volkskrant, 'Razende Cinekid-reporters Thom en Melle interviewen bij Welkom in de Gouden Eeuw', versie 25-10-2012, <http://www.volkskrant.nl/film/razende-cinekid-reporters-thom-en-melle-interviewen-bij-welkom-in-de-gouden-eeuw~a3337200/> (28-10-2015).

Woertman, Liesbeth, *Moeders Mooiste: de schone schijn van het uiterlijk* (Lisse, 2003).

Zemon Davis, Natalie, "'Any resemblance to persons living or dead': film and the challenge of authenticity", *Historical Journal of Film, Radio and Television*, 8 (2006) 3, 269-283.

Afleveringen

De Gouden Eeuw, Aflevering 1: Land in zicht, NTR, 11-12-2012.

Welkom in de Gouden Eeuw, Aflevering 1: VOC, regie Niek Barendsen, NTR, 9-12-2012.

Welkom in de Gouden Eeuw, Aflevering 3: Wetenschap, regie Niek Barendsen, NTR, 23-12-2012.

Welkom in de Gouden Eeuw, Aflevering 4: Politiek, regie Niek Barendsen, NTR, 30-12-2012.

Welkom in de Gouden Eeuw, Aflevering 7: Handel, regie Niek Barendsen, NTR, 20-01-2013.

